

ÇOCUK DOSTU KENT YAKLAŞIMINA YÖNELİK POLİTİKA EĞİLİMLERİNİN İSTATİSTİKSEL VARYANS PROSEDÜRÜ TEMELLİ OCRA YÖNTEMİYLE ÖLÇÜMÜ

Yetkili Yazar | Correspondent Author: Ayşe ÖZCAN BUCKLEY

Measurement of Policy Trends to A Child Friendly City Approach by
OCRA Method Based on Statistical Variance Procedure

Yazar(lar) / Author(s)
Ayşe ÖZCAN BUCKLEY¹
Serap Pelin TÜRKOĞLU²

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Geliş Tarihi : 04/12/2022
Makale Kabul Tarihi : 28/12/2022

Anahtar Kelimeler: Çocuk Dostu Kent, Çocuk Hakları, OCRA Yöntemi, Birleşmiş Milletler, Kentleşme Politikaları, Türkiye.

Bu çalışma, kentsel mekânı çocuk hakları üzerinden istatistiksel varyans prosedürü ve OCRA (Operational Competitiveness Rating Analysis) yöntemleri ile Türkiye özelinde analiz etmektedir. Bu çerçevede, çalışmanın verileri “Çocuk Dostu Kent” yaklaşımının öngördüğü kentsel ilkelere ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel yaklaşımına dayanarak belirlenmiştir. TÜİK çocuk istatistikleri veri tabanından 2010-2017 dönemi temel alınarak seçilen veriler ile Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimleri ve performansı ölçülmektedir. Veri analizinde, öncelikle istatistiksel varyans prosedürüyle incelenen kriterlerin ağırlıkları hesaplanmış ve daha sonra OCRA yöntemi kullanılarak Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimlerinin performans analizi gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, çalışma sonucunda yerel yönetim uygulamalarına katkı sağlayacak bir performans sıralamasının elde edilmesi hedeflenmiştir.

ARTICLE INFORMATION

ABSTRACT

SubmissionDate : 04/12/2022
AcceptedDate : 28/12/2022

Keywords: Child-Friendly City, Children’s Rights, OCRA Method, United Nations, Urbanization Policies, Türkiye.Index

This study analyzes children’s rights in urban space by using the statistical variance procedure and OCRA (Operational Competitiveness Rating Analysis) method. The data of the study has been determined in accordance with the urban principles defined under the “Child-Friendly City” approach and the basic approaches identified by the UN Convention on the Rights of the Child. In this context, Turkey’s child-friendly urban policy trends and performance are measured with the data selected from the TUIK children statistics database based on the 2010-2017 period. In the data analysis, firstly, the weights of the criteria examined with the statistical variance procedure were calculated and then the performance analysis of Turkey’s child-friendly urban policy trends was carried out using the OCRA method. Thus, as a result of the study, it is aimed to obtain a performance ranking that will contribute to local government practices.

¹ Prof. Dr. Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Giresun, Orcid No: [0000-0002-1030-6631](https://orcid.org/0000-0002-1030-6631), e-posta: ayse.ozcan@giresun.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu Meslek Yüksekokulu, Yönetim Ve Organizasyon Bölümü, İşletme Yönetimi Programı, Ankara, Orcid No: [0000-0001-9566-9898](https://orcid.org/0000-0001-9566-9898), e-posta: spturkoglu@ybu.edu.tr

1.Giriş

Kentsel mekân ekonomik, siyasal ve yönetsel bir birim olmasının yanında bireyin ve toplumun gündelik hayatını belirleyen ve etkileyen bir toplumsal alandır. Bu yapı sosyolojik açıdan kısaca kendine özgü değerleri olan ve bu değerleri sürekli değiştirerek/dönüştürerek yeniden üreten bir yaşam biçimi olarak da tanımlanabilir. Çocuklar bu yaşam biçimi ve üretim alanı içerisinde aktif olarak yer alan ve kentteki tüm değişimlerden etkilenen bir kullanıcı grubu temsil etmektedirler. Bu kapsamda kentsel mekân, aynı zamanda çocuklar açısından da toplumsal ilişkilerin üretildiği ve çocuk haklarının kullanılma düzeylerini ve biçimlerini belirleyen bir yapıdır.

Planlama disiplini içerisinde “çocuk hakları ve kent” ilişkisi özellikle 1970’li yıllardan beri yoğun olarak tartışılmaktadır. Amerikalı plancı ve kentsel tasarımcı Kevin Lynch tarafından UNESCO’nun desteğiyle başlatılan *Growing Up in Cities* (Şehirlerde Büyümek) projesi bu kapsamdaki ilk önemli çalışmalardan birisi olarak kabul edilmektedir (Lynch, 1977). Bu tür çalışmalar daha sonraki süreçte yine UNESCO başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmiş ve geliştirilmiştir. Çocuk Dostu Kentler veya Çocuk Dostu Şehirler bu yaklaşımlara dayalı olarak üretilmiş bir hareket olarak değerlendirilebilir.

“Çocuk Dostu Kent” hareketi, hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuzluklara cevap verme hedefinde olan ve “çocukları” ayrı bir kentsel grup olarak özenle değerlendiren kapsamlı ve öncü bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı çerçevesinde UNICEF’in atölye çalışması ile şekillenmiş politikalar bütününden oluşmaktadır. Kavram, UNICEF tarafından genel olarak “çocukların temel haklarının gözetildiği yerler” olarak tanımlanmakta ve Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına da rehberlik etmektedir.

21. yüzyıl kentleşmesinin tüketim kültürü odaklı yaklaşımları ve hızlı kentleşme eğilimleri mekâna olumsuz yansımakta ve çocukların yaşam kalitelerinin düşmesine yol açmaktadır. Yoğun ve düzensiz yapılaşma, kent merkezleri başta olmak üzere kentsel mekânların güvensiz hale gelmesi, oyun, eğlence ve dinlence etkinlikleri açısından önem taşıyan açık alanların hızla azalması, otomobil bağımlı altyapı organizasyonu ve benzer değişimler, kentsel alanları çocuklar için tehlikeli ve erişimi kolay olmayan mekânlar haline getirmektedir. Bu farkındalık ile kentsel mekânların yeniden üretiminde “çocukların” kentsel yararlanıcılar olarak ayrıca ele alınması büyük önem taşımaktadır. Çünkü çocukların güçlü bireyler olmalarını ve gelecekte daha sağlıklı, güvenli ve mutlu mekânsal ortamlarda yaşamalarını sağlamak, aynı zamanda küresel toplumun temel sorumluluklarındadır.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleştirilen çalışma, kentsel mekânı çocuk hakları üzerinden istatistiksel varyans prosedürü ve OCRA (Operational Competitiveness Rating Analysis) yöntemleri ile Türkiye kentleşme politikaları özelinde analiz etmektedir.

Çalışmanın verileri “Çocuk Dostu Kent” yaklaşımının öngördüğü hedefler ve stratejiler altında belirlenen kentsel ilkeler ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel yaklaşımı doğrultusunda belirlenmiştir. Böylece TÜİK çocuk istatistikleri veri tabanından 2010-2017 dönemi temel alınarak seçilen veriler ile Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimleri ve performansı ölçülmektedir. Verilerin seçiminde şu değişkenler dikkate alınmıştır: (1) Kent merkezi-kentsel hizmetler, (2) Açık-yeşil alanlar ve parklar, (3) Kamusal alanlar, (4) Katılım, (5) Güvenlik ve adalet, (6) Eğitim, (7) İşgücü, (8) Yoksulluk, (9) Sağlık ve (10) Kültür.

Çalışmanın ilk bölümünde çocuk hakları ve kentsel mekân ilişkisine yönelik uluslararası yasal ve kurumsal yapının temel özellikleri ve ana politik yaklaşımlar genel hatlarıyla açıklanmaktadır. İkinci bölümde “çocuk dostu kent” yaklaşımı ele alınmakta ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından yorumlanmaktadır. Üçüncü bölümde ise TÜİK veri tabanı çerçevesinde “çocuk dostu kent”e yönelik eğilimleri belirleyen verilerin analizi yapılmaktadır. Veri analizinde, öncelikle istatistiksel varyans prosedürüyle incelenen kriterlerin ağırlıkları hesaplanmıştır. Sonrasında ise OCRA yöntemi kullanılarak Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimlerinin performans analizi yapılarak, politik eğilimlerin performans sıralaması elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre konuya yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

2. Uluslararası Hukukta Çocuk ve Kent İlişkisi

Çocuk ve çocuk hakları uluslararası hukukta insan haklarının bir parçası olarak ele alınmış ve geliştirilmiştir. Dolayısıyla insan haklarına yönelik tüm düzenlemeler aynı zamanda çocuk hakları açısından da dikkate alınması gereken metinlerdir. Uluslararası mevzuat genel olarak çocuğu “yaşama hakkı ve gelişimi” açısından “korunmaya muhtaç birey” olarak konumlandırmaktadır (UN, 1989). Ancak bununla birlikte çocuğu ait olduğu toplumsal ve ekonomik koşullardan bağımsız olarak da ele almamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası hukukta insan hakları ve güvenlik temelinde yeni bir inşa sürecinin başlaması çocuk hakları açısından da ilerlemeleri sağlamıştır. 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi (*The Declaration of Geneva*) çocuk haklarını açıkça tanıyan ilk uluslararası belgedir. Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği tarafından yayımlanan bildirmede çocuk, henüz kendi haklarının sahibi olarak değil, bildirgenin sağlamayı öngördüğü korumanın bir nesnesi olarak ele alınmıştır (OHCHR, 2007: 3). Bildirmede çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortam içerisinde yaşaması, çocukların her türlü istismara karşı ve her tür felaket anında öncelikle korunmalarına dikkat çekilmiştir. Ülkemiz, genç bir Cumhuriyet olarak 1928 yılında bildirgeyi imzalamıştır.

20 Kasım 1959 tarihinde ise BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile paralellik taşıyan 1386 sayılı *BM Çocuk Hakları Bildirisi* ilan edilmiştir. Bildiride çocuklara karşı ayrımcılık

yapılmaması, çocuğa kendisini sosyal ve kültürel bağlamda özgürce geliştirme fırsatı verilmesi, doğumdan itibaren bir kimlik kazandırılması gibi unsurlara dayanan 10 genel ilke yer almıştır. Ayrıca toplum ve kamusal otorite söz edilen hakların yerine getirilmesinde sorumlu tutulmuştur (Ünal, 2001: 46; Cohen ve diğ., 1999).

Günümüzde çocuk hakları açısından referans belge olarak kabul edilen 1989 tarihli *BM Çocuk Hakları Bildirgesi (UN Convention on the Rights of the Child)* ise, 1924 tarihli Milletler Cemiyeti Bildirgesi'nde ortaya konan hakların üzerine inşa edilmiştir. Önsözde, çocukların “uygun yasal koruma da dâhil olmak üzere özel güvencelere ve bakıma ihtiyaçları olduğu” düşüncesine dikkat çekilmektedir. Sözleşme, 1924 Bildirgesi'nin felsefesini benimsemekte ve “insanlık çocuğa verebileceğinin en iyisini borçludur” sözünü yinelemektedir. Bu bağlamda özellikle gönüllü kuruluşları ve yerel makamları çocuk haklarının gözetilmesi için çaba göstermeye çağırmaktadır (Geraldine Van Bueren, 1995: 35).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), çocuk hakları ve çocuk hukukuna ilişkin mevzuatın anayasası (Bellamy, 2005: 3) olarak nitelendirilebilir. Sözleşme, “çocuk haklarını” insan hakları çerçevesinde ele almakta ve her bir çocuğun hak sahibi bir birey olarak korunmasını ve gelişiminin güvence altına alınmasını öngörmektedir. Sözleşme kapsamında 18 yaşın altındaki insanlar; ırk, din, dil veya yetenek farkı gözetmeksizin, düşünceleri veya söyledikleri her ne olursa olsun ve nasıl bir aileden gelirse gelsinler bu haklara sahiptirler. Bu nedenle Sözleşme, çocukların insan haklarını korumak ve geliştirmek açısından bireylere ve devletlere çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. 54 maddede çocukların yaşama, korunma, gelişme, toplumsal ve kültürel yaşama katılma haklarını düzenleyen sözleşme, tüm çocukların hiçbir ayırım gözetilmeksizin bir toplumsal üye olduğunu kabul etmiştir.³ Türkiye ise bu Sözleşmeyi 1990 yılında imzalamıştır.

Çocuklara özel haklar sunan bu Sözleşme ile birlikte Birleşmiş Milletler çatısı altında düzenlenmiş ve insan haklarının temelini oluşturan çok sayıda hukuksal metin bulunmaktadır. “Hak temelli” bir içeriğe sahip olduğu için bu belgeler yalnızca yetişkinler için değil, aynı zamanda çocuklar için de koruyucu nitelikte bir mevzuatı oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Sözleşmelerine taraf devletler çocuk hakları konusunda ilgili mevzuatı pozitif yorumlamak ve bu kapsamda çocukların temel insan haklarından yararlanması ve en yüksek yararı elde etmeleri için sorumluluk yüklenmek durumundadırlar.

1970’li yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler çatısı altındaki kurumsal deneyimlerle başlayan çevre bilinci ve ekoloji hareketi de belli noktalarda “gelecek kuşaklar” adlandırması altında “çocukluk çağına ve çocuğa” ayrıca önem atfetmiştir. Özellikle BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayımlanan “Brundtland Raporu” (Ortak

³Sözleşme'nin burada vurgulanan özellikleri (veya genel ilkeleri) md.2, md.3, md.6 ve md.12'de açıklanmaktadır.

Geleceğimiz Raporu) ile “sürdürülebilir kalkınma” kavramı üzerinden geleceğin çocuklarına “onların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden yoksun olmayan sürdürülebilir bir gezegen” bırakılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Böylece sürdürülebilir kalkınma “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987). Çocuklar uluslararası toplumun resmi olarak uzlaştığı bir zeminde yeni yüzyılın “bireyi ve geleceği” kimliğini kazanmış ve bu kimlik “gelecek kuşaklar” adı altında evrensel bir resmî kabul ile güçlendirilmiştir. Başka bir ifade ile bu yaklaşım çocuğun iktisadi ve toplumsal yapının en önemli öznesi olarak ele alınmasına olan ihtiyacı gündeme taşımıştır. Böylece akademik, politik ve toplumsal düzeyde çocuk-kent ilişkisini tartışmanın yolu da açılmıştır.

Kentsel mekân ve çocuk ilişkisi açısından literatürde karşımıza çıkan ilk çalışmalardan birisi “Growing up in Cities” adlı projedir. Proje, UNESCO desteği ile (UNESCO’nun İnsan ve Çevresi-Man and His Environment-Design for Living programının bir parçası olarak) 1971-1975 tarihleri arasında, şehir plancısı Kevin Lynch tarafından yürütülmüş (Güngör, 2002) ve Arjantin, Avustralya, Meksika ve Polonya’da gerçekleştirilmiştir. Projenin yol gösterici ilkesi, çocukların ve gençlerin yalnızca fikirlerini ifade etme fırsatı ile sınırlandırılmaması, aynı zamanda algılarında, kullanımlarında ve yerel çevreleriyle bağlantılarında önemli değişikliklere katkıda bulunacak eylemleri ifade etme ve uygulama olanaklarına da sahip olmasının sağlanmasıdır (Lynch, 1977). Daha sonraki süreçte ise bu proje Avustralya dahil olmak üzere farklı ülkelerde uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulamalar BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Habitat II sonuçları ve Çocuk Dostu Kent girişimi ilkeleri çerçevesinde genişletilmiş ve “çocuk dostu kent” yaklaşımı açısından da öncül bir işlev üstlenmiştir.

1972 Stockholm Konferansı’ndan 2016 yılında Quito’da düzenlenen Habitat III Konferansı’na kadar geçen süreçte BM “sürdürülebilir bir geleceğin teşvik edilmesi” taahhüdünü farklı uluslararası metinler üzerinden yinelemiştir. 1992 yılında düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı) ile başlayan ve New York’ta Rio+5 (1997), Johannesburg’da Rio+10 (2002) ve Rio+20 (2012) ile devam eden BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansları çocukları da kapsayan önemli kararlar almıştır. Gelecek kuşaklara sürdürülebilir bir gezegen bırakma taahhüdü doğrudan çocukların hem içinde yaşanılan yüzyılda hem de gelecekte haklarını korumak açısından önem taşımaktadır ve hükümetleri bu anlamda politika oluşturmaya teşvik etmektedir.

Habitat III Konferansı’nın Yeni Kentsel Gündem (The New Urban Agenda) adlı çıktısında ise “refahı ve herkes için yaşam kalitesini teşvik etmek amacıyla; kentlerin ve insan yerleşimlerinin adil kullanımı, bu unsurlardan eşit oranda faydalanma ve mevcut ve gelecek nesiller arasında adalet” vurgusuna dayanan sürdürülebilir kent ve yerleşimlerin inşasını

sağlamayı” hedefleyen ortak bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir (UN Habitat III, 2017).

Konunun bu olumlu boyutlarına karşın, yine 1970’li yıllardan itibaren kapitalist iktisadi yapının toplumu yeniden inşa etme biçimleri ve bu inşa sürecinin özellikle kentlerde üretimi “çocukluk” konusunu yeniden eleştirel bir gözlükle ele almayı gerektirmiştir. İktisadi yapının giderek artan üretim hızı ve çeşitliliği çocukların yaşam alanlarını “tüketim kültürü” üzerinden yapılandırırken, çocukları da en büyük tüketici grup haline getirmiştir. “Çocuk ve çocukluğa atfedilen değer” her ne kadar geçmiş çağlardan çok daha ileri bir algı ile ve modern toplumun sunduğu olanaklar çerçevesinde bir “kimlik” kazanmış olsa da, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu kimlik “çocuğu” sistemin bir nesnesi olarak ele alıp, çocuğa ilişkin – hedeflenen veya belli ölçüde kazandırılmış- özgün kimlik oluşumunu da aşındırmaktadır.

3. Çocuk Dostu Kent Yaklaşımı

UNICEF’in Çocuk Dostu Kentler (Şehirler) Girişimi (CFCI-Child Friendly Cities Initiative), Çocuk Dostu Kenti kavramını, “Çocuk dostu kent/şehir (ÇDK/ÇDŞ), BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de belirtilen hakları gerçekleştirerek, kendi yetki alanlarındaki çocukların yaşamlarını iyileştirmeyi taahhüt eden bir kent/şehir, kasaba, topluluk veya herhangi bir yerel yönetim sistemi” olarak tanımlamaktadır. Yani Çocuk Dostu Kent; çocukların seslerinin, ihtiyaçlarının, önceliklerinin ve haklarının kamu politikalarının, programlarının ve kararlarının ayrılmaz bir parçası olduğu bir kent veya topluluktur. Dolayısıyla çocuk dostu bir kent, herkese uygun bir yerleşim alanıdır (UNICEF, 2022).

Kavramın temelindeki en önemli belge, 1989 yılında BM Genel Sekreterliği tarafından benimsenen BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir. Kent-çocuk ilişkisi açısından bu sözleşmenin uygulanmasını sağlamada BM İnsan Yerleşimleri (Habitat) Konferansları ayrıca önem taşımaktadır. 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Habitat II⁴ Konferansı, Çocuk Dostu Kent yaklaşımı açısından bir başlangıç noktasıdır. Habitat II kapsamındaki atölye çalışması ve diğer çalışmalarla birlikte UNICEF ortaklığında Çocuk Dostu Kentler Girişimi başlatılmıştır (UNICEF, 2022). UNICEF’in liderlik ettiği bu girişim (CFCI-Child-Friendly Cities Initiative), özellikle yerel düzeyde çocuk haklarını gerçekleştirme konusunda belediye yönetimlerini

⁴UN-HABİTAT (United Nations Conference on Human Settlements): Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-Habitat), BM Genel Kurulu tarafından sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir kasaba ve kentleri destekleme görev ve sorumluluğuna sahiptir. BM-Habitat, BM sistemi içindeki tüm kentleşme ve insan yerleşimi konularının odak noktasıdır. Bu bağlamda UN-Habitat kapsayıcı, güvenli, esnek ve sürdürülebilir kentler ve topluluklar inşa etmek için ortaklarla birlikte çalışmaktadır. Eşitsizliği, ayrımcılığı ve yoksulluğu azaltarak insanlar ve topluluklar için olumlu bir dönüştürücü güç olarak kentleşme türlerini etkilemektedir (UN-Habitat, 2022).

desteklemektedir. Ayrıca Habitat II Konferansı çerçevesinde UNICEF atölye çalışmasının bir çıktısı olarak Çocuk Hakları ve Habitat Raporu (The Children's Rights and Habitat Report, 1997) yayımlanmıştır. Habitat gündeminin çocukların güvenli ve sağlıklı yaşam ortamına yönelik özel gereksinimleri açısından yeterince tartışma içermediğine dikkat çekilerek, bu eksikliğin Habitat II'nin hedefleriyle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilkeleri arasında güçlü bir ilişki kurulmasıyla giderileceği ifade edilmiştir. Çocukların yaşam ortamının da aile, ev, mahalle, toplum ve tüm hizmetleri ve kaynakları içerdiği ve bu çerçevede politikaların yapılandırılması gerektiği Raporda vurgulanmıştır (UNICEF-UNCHS Habitat Report, 1997: 27).

ÇDK girişimi, yukarıda da ifade edildiği gibi, çocuk haklarını dikkate alan yönetim sistemleri kurma konusunda her düzeyde kentsel topluluğa rehberlik işlevine sahip uluslararası bir harekettir. Bu anlamda belediyelere daha fazla görev ve sorumluluk yüklemektedir. Ayrıca bu girişim, bir toplumun demokrasi ve yönetim açısından geldiği aşama veya yeterlilik düzeyi ile çocukların toplum içerisindeki konumları ve durumları arasında güçlü bir ilişki kurmayı da öngörmektedir (Riggio, 2002). Bu güçlü ilişkinin kurulmasında hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün, akademi ve medyanın birlikte çalışmasına da önem verilmektedir (UNICEF, 2018: 11).

ÇDK'nın (CFCI'nın) Uluslararası Sekreterliği, 2000 yılında İtalya'nın Floransa kentindeki UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi'nde (IRC) kurulmuştur. CFC Sekreterliği, bilgi ve deneyimlerin paylaşımını ve yerel düzeyde çocuk haklarının uygulanmasına yönelik strateji ve uygulamaların araştırılmasını ve analizini desteklemekle görevlidir (UNICEF, 2009:1; UNICEF, 2022). 2004 yılından sonra ise bu girişimin kentler ve yerel topluluklar için uygulama çerçevesi ve politika araçları geliştirilmiştir.

2004 sonrası geliştirilen bu politik araçların kapsadığı haklar ve bunların uygulanma çerçevesi aşağıdaki konular üzerinden listelenmiştir (UNICEF CFCI, 2022):

1. Kent hakkında alınan kararları etkileme,
2. Nasıl bir kent istedikleri hakkında görüşlerini/düşüncelerini ifade etme,
3. Aileye, topluma ve sosyal ve kültürel hayata katılma,
4. Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişme,
5. Temiz suya ve sağlıklı gıdaya erişme,
6. Sömürü, şiddet ve istismara karşı korunma,
7. Caddede veya kendi alanlarında tek başına güven içinde yürüme,
8. Arkadaşları görmek ve onlarla oynayıp eğlenecekleri yerlere sahip olma,
9. Yeşil alanlara erişimi olan güvenli ve temiz bir ortamda/çevrede yaşama,
10. Etnik kökenleri, dinleri, gelirleri, cinsiyetleri veya yetenekleri ne olursa olsun hayatta adil bir şansa sahip olma.

Sonuç olarak ÇDK kavramı, çocukları içeren büyük ve küçük, kentsel ve kırsal tüm toplulukların yönetimine eşit olarak uygulanabilir. UNICEF'in sunduğu bu çerçeveye, tüm yerelliklere uyum sağlamak için bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin içeriği ile de uyumludur. Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi (Hedef 11 başta olmak üzere Hedef 3, 4, 5, 6, 7 ve 10) ÇDK'nın amaçları ile örtüşmektedir. Hedef 11 özellikle şehirleri ve insan yerleşimlerini güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirme çağrısında bulunarak, çocuklar açısından alt amaçlar sunmaktadır. Bu bağlamda bu girişim dünyada çocuk hakları gündemini de ileriye taşıyacak bir platform olarak da değerlendirilebilir.

Yukarıda açıklanan politik yaklaşımdan da anlaşıldığı gibi ÇDK Girişimi, çocuk dostu topluluklar oluşturmak için bir yönetim çerçevesi sağlamaktadır. Bu çerçeve iki sütundan oluşmaktadır. Birincisi ulaşılabilecek hedefler ve sonuçlar ile ilgili iken, ikincisi bu hedeflere ve sonuçlara ulaşmak için izlenecek stratejileri kapsamaktadır. Stratejiler, 2004'te belirlenen dokuz yapı taşına ilişkin bir uygulama planı içermektedir (UNICEF CFCI Framework, 2021). Aşağıda Tablo.1'de bu çerçeve ve bunun BM ÇHS ile ilişkisi genel olarak özetlenmektedir.

1. Çocukların Katılımı

Çocukların kendilerini etkileyen konulara aktif katılımını teşvik etmek; görüşlerini dinlemek ve karar verme süreçlerinde çocukları dikkate almak.

4. Bir Çocuk Hakları Birimi veya koordinasyon mekanizması

Çocukların bakış açısını öncelikli olarak ele alınmasını sağlayacak kalıcı yerel yönetim yapıları geliştirmek.

7. Kentin Çocuklarının Durumu Raporu

Çocukların durumu ve hakları konusunda yeterli izleme ve veri toplamanın sağlanması.

2. Çocuk Dostu Yasal Bir Çerçevenin Oluşturulması

Tüm çocukların haklarını tutarlı bir şekilde destekleyen ve koruyan mevzuatın, düzenleyici çerçevelerin ve prosedürlerin sağlanması.

5. Çocuk Etki Analizi ve Değerlendirmesi

Yasanın, politikanın ve uygulamanın çocuklar üzerindeki etkisini önceden, uygulama sırasında ve sonrasında değerlendirmek için sistematik bir sürecin oluşmasını sağlamak.

8. Çocuk haklarının bilinmesi

Yetişkinler ve çocuklar arasında çocuk hakları bilincinin sağlanması.

3. Kentsel Ölçekte Bir Çocuk Hakları Stratejisi

Sözleşmeye dayalı bir Çocuk Dostu Kent inşa etmek için ayrıntılı, kapsamlı bir strateji veya gündem geliştirmek.

6. Bir Çocuk Bütçesi

Çocuklar için yeterli kaynak taahhüdünün ve bütçe analizinin sağlanması.

9. Çocuklar için bağımsız savunuculuk

Çocuk haklarını geliştirmek için sivil toplum kuruluşlarını desteklemek ve bağımsız insan hakları kurumları – çocuk ombudsmanları veya çocuklardan sorumlu yetkili organlar – geliştirmek.

Tablo.1. Çocuk Dostu Kentler İçin Yapı Taşları ve BM ÇHS'nin Yerel Düzeyde Uygulanması

Kaynak: (UNICEF, 2004a: 4; UNICEF 2004b)

Tablo 1'de özetlenen haklar ve uygulamalar çerçevesi; kent yönetimlerinin hizmet alanlarıyla doğrudan örtüşmektedir. Ayrıca BM ÇHS (Çocuk Hakları Sözleşmesi) ilkelerinin yerel yönetimler düzeyinde uygulanması açısından da sorumluluk alanlarını ortaya koymaktadır. Bu Tabloyu ÇDK girişiminin UNICEF'in kentsel çerçevesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri özelinde genişlettiğimizde, Tablo 2'de özetlenen ÇDK girişiminin içerdiği eylemler ile ilgili belgelerin sunduğu hedefler arasında güçlü bağlantılar olduğu görülmektedir.

EYLEMLER	UNICEF'in Çerçevesi	Kentsel	Sürdürülebilir Hedefleri	Kalkınma
HEDEF 1: Her çocuk ve gence kendi toplulukları ve yerel yetkililer tarafından değer verilir, saygı duyulur ve adil davranılır.	Öncelik 1: Kentsel ortamlarda yaşayan marjinalleştirilmiş/dışlanmış çocuklara kaliteli hizmetler sunmak ve tüm çocukları şiddetten korumak için teknik destek ve ortaklıklar yoluyla kentsel alanlardaki eşitlik boşluklarını (equity gaps) azaltmak.	Kentsel yaşayan	Hedef 5: Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek, Hedef 10: Ülkeler içinde ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltmak, Hedef 11: Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak.	
HEDEF 2: Her çocuk ve gencin sesi, ihtiyaçları ve öncelikleri kamu yasalarında (varsa), politikalarda, bütçelerde, programlarda ve kendilerini etkileyen kararlarda dikkate alınır ve duyulur.	Öncelik 4: Kentsel ortamlarda yaşayan yoksul çocukların sesinin ve katılımının artırılması ve kent toplulukları ve kuruluşlarıyla ortaklıkların güçlendirilmesi	Kentsel yaşayan yoksul	Hedef 16: Adil, barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek	
HEDEF 3: Her çocuk ve genç, kaliteli ve yaşamsal nitelikteki temel sosyal hizmetlere erişebilir.	Öncelik 1: Kentsel ortamlarda yaşayan marjinalleştirilmiş çocuklara kaliteli hizmetler sunmak ve tüm çocukları şiddetten korumak için teknik destek ve ortaklıklar yoluyla kentsel alanlardaki eşitlik boşluklarını azaltmak.	Kentsel yaşayan çocuklara	Hedef 1: Her tür yoksulluğa son vermek Hedef 2: Açlığı sonlandırmak Hedef 3: Sağlıklı yaşamlar sağlamak ve herkes için refahı teşvik etmek Hedef 4: Herkes için kapsayıcı ve kaliteli eğitim sağlamak	

HEDEF 4: Her çocuk ve genç güvenli, emniyetli ve temiz bir çevrede yaşar.	Öncelik 2: Çocuklar için güvenli ve sürdürülebilir bir kentsel çevrenin teşvik edilmesi	Hedef 6: Su ve sanitasyonun mevcudiyetini sağlamak Hedef 11: Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak Hedef 16: Adil, barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek
HEDEF5: Her çocuk ve gencin aile hayatından, oyundan ve boş zamanlarından zevk alma fırsatları vardır.	YOK	YOK

Tablo 2. Çocuk Dostu Kentler Girişimi Eylem Çerçevesi ve İlgili UNICEF Belgeleriyle Bağlantılar
Kaynak: (UNICEF, 2018: 47).

Tablo 2’de özetlenen eylemler ile UNICEF’in kentsel çerçevesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki bu güçlü ilişki, özellikle kentsel ortamlarda yaşayan dışlanmış çocukların haklarını da içerecek şekilde bir hizmet sunumuna ve koruma yaklaşımına vurgu yapmaktadır. Kentsel alanlardaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, çocuklar için güvenli ve sürdürülebilir bir kentsel ortamın teşvik edilmesi ve yoksul çocukların da tüm süreçlere dâhil edilmesi ayrıca önem verilen stratejik alanlardır. Bu anlamda ÇDK girişiminin eylem alanları Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin Hedef 1 (yoksulluğa son vermek), Hedef 2 (açlığı sonlandırmak), Hedef 3 (sağlıklı yaşamlar sağlamak), Hedef 4 (herkes için kapsayıcı ve kaliteli eğitim), Hedef 5 (toplumsal cinsiyet eşitliği), Hedef 6 (temiz su ve sanitasyon), Hedef 10 (eşitsizliklerin azaltılması), Hedef 11 (sürdürülebilir şehirler ve topluluklar) ve Hedef 16 (barış, adalet ve güçlü kurumlar) eylem alanları ile doğrudan ilişkilidir.

5. Türkiye Deneyimi ve Politik Eğilimlerin Performans Analizi

5.1. Türkiye Deneyimi

Türkiye deneyimi üzerinden çocuk dostu kente yaklaşımlar ele alındığında, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Gündem 21 (Rio Deklarasyonu) ve BM İnsan Yerleşimleri-Habitat Konferansları çerçevesinde ulusal mevzuatını uyumlaştırıp, bu mevzuat içerisinde çocuk dostu kente ilişkin faaliyetler yürüttüğü ifade edilebilir. Ayrıca Türkiye, ÇDK girişiminin başlangıcı kabul edilen 1996 yılından beri (Habitat II Konferansından itibaren) bu hareketin içerisinde yer alan ülkelerden birisidir ve çocuklarla ilgili uluslararası anlaşmaların çoğuna da taraftır.

1959 tarihli BM Çocuk Hakları Bildirisi doğrultusunda Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmış olup, bu bildiri 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir (Erbay, 2011). Altı maddeden oluşan bu bildiri, çocuğun korunup gözetilmesine ilişkin yasal, idari ve uygulamaya yönelik her türlü önlemin alınması konusunda kamu yönetiminin sorumluluklarına ayrıca dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin çocuk hakları ve çocuk dostu kent konusunda uluslararası mevzuatı benimsediği ve konuya ilişkin UNICEF ile ortak programlar yürüttüğü ifade edilebilir.

11. Kalkınma Planında (2019-2023) kalkınmanın sosyal boyutuna yönelik eğitim, sağlık, aile, kadın, çocuk ve gençliğin de dâhil olduğu ulusal önceliklere yer verilmiştir. 2019 yılında TBMM'nin İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna bağlı Çocuk Hakları Alt Komisyonu kurulmuştur. Alt komisyon çocuk haklarına dair konuları izlemek ve bunları yasama eylemlerine dönüştürmekle görevlendirilmiştir. Özellikle 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu'nun kabul edilmesini takiben eğitim ve sağlık sektöründe ilerlemelere ve çocuk koruma ve adalet alanındaki gelişmelere rağmen, ülkede çocuk haklarıyla ilgili sorunların devam etmesi bu komisyonun oluşturulmasında etkili olmuştur (UNICEF, 2019: 9-15). Türkiye'de ÇDK projesi ise, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile UNICEF arasında 2006-2010 dönemini kapsayan ülke programı eylem planı çerçevesinde ilk defa uygulama alanı bulmuştur (Topgüner ve diğ, 2009). UNICEF'in, İçişleri Bakanlığı ve İller İdaresi Genel Müdürlüğü ile birlikte başlattığı ve illere göre öncelikli yaşam kalitesi göstergelerinin 81 ilin yaşam kalitesini ölçmek amacıyla 25 kriter çerçevesinde ölçeklendirmeyi hedeflediği çalışma bu anlamda ÇDK girişiminin Türkiye'deki alt yapısını oluşturmada öncü olmuştur (Berkün, 2019: 144). Çalışmadan elde edilen bulgular kapsamında 12 pilot kentin (Bursa, Tekirdağ, Trabzon, Sivas, Uşak, Gaziantep, Kırşehir, Karaman, Antalya, Kayseri, Konya, Erzincan) "Çocuk dostu kent" adayı olmasına ve belirlenen ölçütler çerçevesinde gelişmelerinin izlenmesine karar verilmiştir (Topsümer ve diğ, 2009: 13-14).

UNICEF Türkiye Ofisi, 2014-2015 yıllarında IKEA ve UNICEF Türkiye Millî Komitesi'nin finansal desteği ile çocuk dostu politikalar ve programlar geliştirilmesi ve çocuk dostu mekânlar oluşturulması konusunda belediyelere destek vererek ÇDK projesini başlatmıştır. Bu Proje, 10 belediyeyi kapsamış olup, yerel yönetimleri çocuk dostu politika ve program geliştirme konusunda güçlendirmeyi hedeflemiştir. Projenin ulusal koordinasyon mekanizmasında UNICEF ile birlikte İçişleri Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölgesel Teşkilatı (UCLG-MEWA), Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) yer almıştır. ÇDK girişimi ile çocukların ihtiyaç ve beklentilerine yönelik programlar oluşturulmasında; Adana-Yüreğir, Ankara-Mamak, Bitlis, Erzurum-İspir, Giresun, İzmir-Bornova, Kırklareli-Lüleburgaz, Manisa, Mersin, Şanlıurfa-Eyyübiye olmak üzere 10 yerel yönetim ile ortak çalışmalar gerçekleştirilmiştir (UNICEF Türkiye, 2 Mart 2016).

2021 yılı sonu itibarıyla, yaklaşık 85 milyon olan Türkiye nüfusunun %26,9'unu (yaklaşık 23 milyonunu) çocuk nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 20 Nisan 2022). Kentsel nüfusun ise %75'i⁵ aşmış olması, kentlerin çocukların hakları temelinde planlanması ve geliştirilmesine olan ihtiyacı bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu noktada çocuk dostu kent uygulamalarında her şeyden önce kentlerin çocukların haklarının korunduğu, sağlıklı kentlerin oluşumunda önemli bir paydaş kabul ettiği ve onlara duygusal ve düşünsel açıdan yer açan bir yönetimi anlayışı ile planlanması bir ön koşul olarak kabul edilebilir.

Aşağıda 5.2. numaralı performans analizinin bulguları da Türkiye'de hala devam etmekte olan sorun alanlarının olduğunu göstermekte ve buna ilişkin yeni bir planlama çerçevesi gereksinimini kendiliğinden gündeme getirmektedir. Türkiye her ne kadar mevzuat açısından küresel politikalarla bütünleşmiş bir yapı sergilese de, bu mevzuatın uygulanma çerçevesinin ölçümü konusunda hala bazı eksiklikler bulunmaktadır. İşte bu çalışma, literatürde önemli bir boşluğu doldurma çabası veya bu uygulama çerçevesinin performansını sorgulama çabası açısından değerli kabul edilebilir. Literatür kuramsal açıdan çocuk hakları ve kentsel planlama ilişkisini tartışma boyutuyla zengindir. Ancak belli kriterler üzerinden Türkiye'de uygulanan kentsel politikaların "çocuk haklarına" ne kadar yer verdiğinin yeterliliğini sayısal analiz yöntemleri ile ölçmek, mevcut literatürü bir adım daha ileriye taşıyacak analizlerin yapılmasına öncülük edecektir. Bu bağlamda bu çalışmanın böyle bir nitelik taşıdığı ve performans analizi ile konuyu farklı bir açıdan ele aldığı ifade edilebilir.

5.2. Performans Analizi

5.2.1. Veri, Amaç ve Yöntem

Çalışmada performans analizi için istatistiksel varyans prosedürü ve OCRA yöntemleri kullanılmıştır. Türkiye'nin 2010-2017 dönemi çocuk dostu kentsel politika eğilimleri bakımından performansını değerlendirmek için 14 kriter belirlenmiştir. Yukarıdaki başlıklarda da vurgulandığı gibi bu kriterler özellikle BM ÇHS ilkeleri ve çocuk dostu kent yaklaşımının öngördüğü kentsel ilkeler çerçevesinde belirlenmiştir. Kullanılan kriterler ve kodları Tablo 3'te görüldüğü gibidir. Kriterlere ait veriler ise TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki başlıkları altında –konunun anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla- analizde kullanılan yöntemler ayrıca açıklanmaktadır.

⁵TÜİK (4 Şubat 2022) verilerine göre Türkiye'de 2021 yılında il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı %93,2 olmuştur. Diğer yandan belde ve köylerde yaşayanların oranı %7'den %6,8'e düşmüştür. Bu veri, idari açıdan kentleşme oranında bir artışı temsil etse de, sosyolojik açıdan ülkemizdeki kentleşme oranını temsil etmemektedir. Bu konu, 6360 sayılı Kanunu'nun getirdiği değişiklikler ve ilgili diğer mevzuat kapsamında ayrıca tartışmaya açılabilir.

Kriterler	Kodlama
Ekonomik Olarak Konutun Yeterince Isınma Masrafını Karşılatabilen Hanelerde Yaşayan Çocuk Oranı (%)	K1
Halk Kütüphanelerinde Kayıtlı Üye Çocuk Sayısı	K2
Kentlerde Yaşayan Toplam Çocuk Nüfus Oranı	K3
Hastanede Gerçekleşen Doğumların Oranı	K4
Net Okullaşma Oranı (%) Eğitim Seviyeleri:Ortaöğretim	K5
Net Okullaşma Oranı (%) Eğitim Seviyeleri:İlköğretim	K6
Halk Kütüphanelerinde Ödünç Verilen Materyal Sayısı	K7
Çocuk İstihdam Oranı	K8
Suçta Sürüklenme Nedeni ile Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar	K9
Yoksul Çocuk Sayısı (Bin Kişi)	K10
İntihar Eden Çocukların Toplam İntiharlar İçindeki Oranı	K11
Çocuk Annelerin Doğum Sayısı	K12
Hane Halkı Sorumlusu İşsiz Olan Hane Halklarında Yaşayan Çocuk Sayısı (Bin)	K13
Suç Yaş Grubuna Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler	K14

Tablo 3. Analizde Kullanılan Kriterler

5.2.2. İstatistiksel Varyans Prosedürü

Çalışmada kriterleri ağırlıklandırmak için istatistiksel varyans prosedürü kullanılmıştır. İstatistiksel varyans prosedürü objektif bir kriter ağırlıklandırma yöntemidir ve bu nedenle kişilerin öznel yargılarından etkilenmez. Bu yöntemde kriterlerin ağırlıkları varyanslarıyla belirlenmektedir.

İstatistiksel varyans prosedürünün uygulama adımları aşağıda açıklanmaktadır (Mohanty ve Mahapatra, 2014: 635; Zardari vd., 2015: 35):

- Fayda ve maliyet kriterleri için karar matrisi normalize edilir:

Fayda kriterleri için:

$$X_{ij}^* = \frac{X_{ij}}{(X_{ij})_{\max}} \quad (1)$$

Maliyet kriterleri için:

$$X_{ij}^* = \frac{(X_{ij})^{\min}}{X_{ij}} \quad (2)$$

- Kriterlerin varyans bulunur:

$$v_j = \left(\frac{1}{n}\right) \sum_{i=1}^n (X_{ij}^* - (X_{ij}^*)_{\text{ort}})^2 \quad (3)$$

v_j , j.kriterin varyansıdır. $(X_{ij}^*)_{\text{ort}}$, X_{ij}^* 'nin ortalamasıdır.

- Kriter ağırlıkları hesaplanır:

$$w_j^0 = \frac{v_j}{\sum_{j=1}^m v_j} \quad (4)$$

w_j^0 , j. kriterin ağırlığını göstermektedir.

Çalışmada kriterlerin ağırlıklandırılmasında bu yöntemin tercih edilme nedeni, hem objektif bir değerlendirme yöntemi olması hem de kolay matematiksel işlem adımları gerektirmesidir.

5.2.3. OCRA (Operational Competitiveness Rating Analysis) Yöntemi

Parkan (1994) tarafından geliştirilen OCRA yöntemi birden çok kritere sahip karar verme birimlerinin performansını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. OCRA yöntemiyle değerlendirilen alternatiflerin performans sıralaması elde edilir. Bu yöntem, birden çok karar verme biriminin tek dönemlik performansını değerlendirebildiği gibi, tek karar verme biriminin birden çok dönem için performans ölçümünü de yapabilmektedir.

OCRA yöntemi, fayda ve maliyet kriterlerini ayrı ayrı ele alma avantajına sahiptir, bu da karar vericilerin karar verme sürecinde bilgi kaybetmemelerine yardımcı olur. Yöntem, parametrik olmayan bir yaklaşımdır, yani hesaplama prosedürü, diğer çok kriterli karar verme yöntemlerinde olduğu gibi herhangi bir ek parametrenin (örneğin, VIKOR yönteminde v ve WASPAS yönteminde λ) eklenmesinden etkilenmez (Madić vd., 2015: 64-65).

OCRA yönteminin uygulama prosedürü basittir ve aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır (Parkan ve Wu, 2000: 499-500; Chatterjee ve Chakraborty, 2012: 387-388):

- Tercih derecesi, maliyet kriterlerine göre hesaplanır:

$$\bar{I}_i = \sum_{j=1}^n w_j \frac{\max(x_j^m) - x_i^j}{\min(x_j^m)} \quad (i=1, \dots, m; j=1, \dots, n; i \neq m) \quad (5)$$

\bar{I}_i i. alternatifin görel performansının ölçüsüdür.

- Doğrusal tercih derecesi maliyet kriterleri için belirlenir:

$$\bar{\bar{I}}_i = \bar{I}_i - \min(\bar{I}_i) \quad (6)$$

- Tercih derecesi fayda kriterlerine göre hesaplanır:

$$\bar{O}_i = \sum_{h=1}^H w_h \frac{x_h^i - \min(x_h^m)}{\min(x_h^m)} \quad (7)$$

- Doğrusal tercih derecesi fayda kriterleri için belirlenir:

$$\bar{O}_i = \bar{O}_i - \min(\bar{O}_i) \quad (8)$$

- Genel tercih derecesi bulunur:

$$P_i = \bar{I}_i + \bar{O}_i - \min(\bar{I}_m + \bar{O}_m) \quad (9)$$

Pi değerlerine göre alternatiflerin sıralaması yapılmaktadır. En yüksek Pi değerine sahip alternatif en iyi alternatiftir.

5.2.4. Bulgular

Çalışmada performans kriterlerine ilişkin önem ağırlıkları istatistiksel varyans prosedürüyle hesaplanmıştır. Kriter ağırlıklarının hesaplanabilmesi için öncelikle Tablo 4'te görüldüğü gibi karar matrisi oluşturulmuştur. Karar matrisinde yer alan K1, K2, K3, K4, K5, K6 ve K7 fayda kriterleri iken, K8, K9, K10, K11, K12, K13 ve K14 maliyet kriterleridir.

Yıllar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14
2010	59,6	38339,9	30,2	91,6	69,3	98,4	346775,9	17,1	3257,2	761,2	10,9	3016,5	165,4	1443
2011	60,6	40271,2	29,9	93,7	67,4	98,7	353809,7	17,6	3204,8	734,8	11,8	2700,3	134,6	1665
2012	58,1	45352,4	29,6	96,8	70,1	98,8	346540,8	16,9	4088,5	744,4	10,0	2466,6	121,0	3069
2013	66,1	49948,3	29,7	98,1	76,7	99,3	381233,6	16,7	4837,4	739,4	9,3	2241,6	127,8	6132
2014	81,1	58563,8	29,4	98,0	79,4	97,1	365119,9	18,1	4598,9	717,6	10,4	2111,8	134,1	7595
2015	80,4	60145,5	29,1	99,0	79,8	96,4	468063,3	18,1	4255,7	714,5	8,3	1914,1	142,8	8993
2016	71,7	72565,7	28,8	98,0	82,5	96,5	509908,7	18,0	3608,7	700,6	8,4	1734,1	147,6	9201
2017	74,7	92104,6	28,4	98,0	83,6	96,1	574006,5	17,4	3598,6	689,3	7,6	1537,2	142,3	1180,5

Tablo 4. Karar Matrisi

Eşitlik (1), (2),(3) ve (4) kullanılarak 2010-2017 dönemlerindeki kriter ağırlıkları istatistiksel varyans prosedürüyle hesaplanmış ve Tablo 5’te gösterilmiştir. Tablo 5’te yer alan kriter ağırlıkları incelendiğinde performansı belirleme noktasında en önemli kriterler sırasıyla suç-yaş grubuna göre ceza infaz kurumuna giren hükümlüler, halk kütüphanelerinde kayıtlı üye çocuk sayısı ve çocuk annelerin doğum sayısıdır.

Kriterler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
w _i	0,0484	0,1433	0,0014	0,0026	0,0212	0,0006	0,0862
Kriterler	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14
w _j	0,0034	0,0600	0,0037	0,0557	0,1006	0,0249	0,4480

Tablo 5. Kriter Ağırlıkları

Kriter ağırlıkları hesaplandıktan sonra performans analizi OCRA yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. \bar{I}_i , \bar{I}_i , \bar{O}_i ve \bar{O}_i değerleri eşitlik (5), (6), (7) ve (8) vasıtasıyla hesaplanmıştır. 2010-2017 dönemi için hesaplanan bu değerler ise Tablo 6’da görülmektedir.

Yıllar	\bar{I}_i	\bar{I}_i	\bar{O}_i	\bar{O}_i
2010	3,253659	3,097614	0,002011	0,000000
2011	3,206191	3,050145	0,005665	0,003655
2012	2,785103	2,629057	0,021465	0,019455
2013	1,838584	1,682539	0,055514	0,053503
2014	1,387771	1,231725	0,096802	0,094791
2015	0,986674	0,830628	0,127844	0,125833
2016	0,944352	0,788306	0,178020	0,176009
2017	0,156046	0,000000	0,269741	0,267730

Tablo 6. 2010-2017 Dönemi için \bar{I}_i , \bar{I}_i , \bar{O}_i ve \bar{O}_i Değerleri

Eşitlik (9) ile 2010-2017 dönemi için P_i değerlerine göre performans sıralaması bulunmuştur ve sıralama Tablo 7’de gösterilmiştir.

Yıllar	P_i	Sıralama
2010	2,8299	1
2011	2,7861	2
2012	2,3808	3
2013	1,4683	4
2014	1,0588	5
2015	0,6887	7
2016	0,6966	6
2017	0,0000	8

Tablo 7. 2010-2017 Dönemi için Performans Sıralaması

Tablo 7’de yer alan performans sıralaması incelendiğinde, Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimleri açısından incelenen dönemler için en iyi performansın 2010 yılında gerçekleştiği görülmektedir. En kötü performans ise 2017 yılında gerçekleşmiştir. Yıllar itibariyle performansta azalma görülmüştür. 2016 yılı hariç tüm yıllarda bir önceki yıla göre performans azalışı söz konusudur. Bulunan sonuçlar, Türkiye’nin 2010-2017 dönemi için çocuk dostu kentsel politikaları bakımından ne derece etkin olduğunu da göstermektedir.

Türkiye’nin 2000’li yıllarda mevzuat ve kurumsal açıdan kendisini geliştirmesine karşın, kentsel alanlarda çocuk haklarının uygulanması konusunda önemli eksiklikleri olduğu bu analiz ile belli ölçüde de olsa görülebilmektedir. Kriter ağırlıkları üzerinden değerlendirme yapıldığında, özellikle kentsel güvenlik ve suç ilişkisi, eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve ailelerin “çocuk anneler” konusu/sorunu hakkında eğitilmesi ve buna yönelik kapsamlı bir kamu politikasının geliştirilmesi kent yönetimlerinin ivedilikle ele alması gereken konulardır.

Sonuç

ÇDK hareketi, hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuzluklara cevap verme hedefinde olan ve “çocukları” ayrı bir kentsel grup olarak özenle değerlendiren kapsamlı ve öncü bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Habitat II Konferansı çerçevesinde UNICEF’in atölye çalışması ile şekillenmiş bir politikalar bütününden oluşmaktadır. Kısacası “Çocuk Dostu Kent” kavramı, UNICEF tarafından genel olarak “çocukların temel haklarının gözetildiği yerler” olarak tanımlanmakta ve yaklaşım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına da rehberlik etmektedir.

Bu çalışmanın dikkate aldığı “çocuk dostu kent ölçütlerine” bakıldığında, ÇDK girişiminin (CFCI’nin) yerel yönetimlerin çocuk hakları konusundaki uygulamalarını destekleyerek, ayrıca şu hakların korunması ve uygulanması çerçevesine sahip olduğu görülmektedir: (1) kent hakkında alınan kararları etkileme, (2) nasıl bir kent istedikleri hakkında görüşlerini/düşüncelerini ifade etme, (3) aileye, topluma ve sosyal ve kültürel hayata katılma, (4) sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişme, (5) temiz suya ve sağlıklı gıdaya erişme, (6) sömürü, şiddet ve istismara karşı korunma, (7) caddede veya kendi alanlarında tek başına güven içinde yürüme, (8) arkadaşları görmek ve onlarla oynayıp eğlenecekleri yerlere sahip olma, (9) yeşil alanlara erişimi olan güvenli ve temiz bir ortamda/çevrede yaşama, (10) etnik kökenleri, dinleri, gelirleri, cinsiyetleri veya yetenekleri ne olursa olsun hayatta adil bir şansa sahip olma (UNICEF CFCI, 2022).

Çalışmada yukarıda özetlenen haklar ve uygulama yaklaşımı doğrultusunda 2010-2017 dönemi için Türkiye’nin çocuk dostu kentsel politika eğilimlerinin performansı çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan OCRA yöntemi ile değerlendirilmiştir. Kriter ağırlıklarının belirlenmesinde istatistiksel varyans prosedürü kullanılmıştır. Kriter ağırlıkları

dikkate alındığında en önemli kriterler; suç-yaş grubuna göre ceza infaz kurumuna giren hükümlüler, halk kütüphanelerinde kayıtlı üye çocuk sayısı ve çocuk annelerin doğum sayısı olarak tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre 2010 yılı, Türkiye'nin çocuk dostu kentsel politika eğilimleri açısından en iyi performans gösteren dönemi olarak bulunmuştur. En kötü performansa sahip dönem ise 2017 yılı olarak saptanmıştır. Kuşkusuz bu dönemleri, performansı etkileyen sosyo-ekonomik ve siyasal koşullar açısından da başka bir çalışma ile ayrıca ele almak gerekmektedir. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle böyle bir yol bilinçli olarak tercih edilmemiştir. Çalışmanın sonuçları dikkate alındığında, çocuk dostu kentsel politika eğilimleri bakımından Türkiye'nin ulusal stratejilerini geliştirmesine ve bu alana yeterince kaynak ayırmasına ihtiyacı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, çalışmanın performans analizindeki kriter ağırlıkları üzerinden değerlendirme yapıldığında, özellikle kentsel güvenlik ve suç ilişkisi, eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve ailelerin “çocuk anneler” sorunu hakkında eğitilmesi ve buna yönelik kapsamlı bir kamu politikasının geliştirilmesi kent yönetimlerinin ivedilikle gündemine alması gereken konular olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Berkün, S. (2019). Çocuk Dostu Kent Yönetimlerinin Çocuklar Tarafından Değerlendirilmesi: Bursa Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(1): 135-152.
- BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname (10 Aralık 1948), https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html (Erişim: 14 Haziran 2017).
- BM Çocuk Hakları Sözleşmesi-Convention on the Rights of the Child (20 Kasım 1989), <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> (Erişim: 14 Haziran 2017).
- Chatterjee, P., & Chakraborty, S. (2012). Material Selection Using Preferential Ranking Methods. *Materials & Design*, 35, 384-393.
- Cohen U., Hill A.B., Lane C.G., McGinty T. & Moore G. T. (1999). Recommendations For Child Play Areas, The University of Wisconsin, Milwaukee.
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin 1996 Avrupa Sözleşmesi, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/539a9--Cocuk-Haklarinin-Kullanilmasina-Iliskin-Avrupa-Sozlesmesi.pdf> (Erişim: 16 Haziran 2017).
- Erbay, Ercüment (2011). Türkiye'de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi. *Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gemalmaz, M.S. (2002). *Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

- Geraldine V. B. (1995). *The International Law on The Rights of The Child 10-11* (Dordrecht/Boston/London, Martinus Nijhoff Publishers, 35 International Studies in Human Rights).
- Güçlü, Sevinç (2016). Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları. *Sosyoloji Dergisi* (Armağan Sayısı), 1-22.
- Kuyumcu, Nihal (2014). Tarihten Günümüze Çocuk ve Çocukluk Algısı Üzerine Birkaç Söz Çocuk Tiyatrosu ve Çocuklarla Tiyatro. *Türk Dili Dergisi*, 709-713.
- Lynch, K. (1977). *Growing Up In Cities*, MIT Press, Massachusetts.
- Madić, M., Petković, D., & Radovanović, M. (2015). Selection of Non-Conventional Machining Processes Using The OCRA Method. *Serbian Journal of Management*, 10(1): 61-73.
- Mohanty, P. P., & Mahapatra, S. S. (2014). A Compromise Solution by VIKOR Method for Ergonomically Designed Product with Optimal Set of Design Characteristics. *Procedia Materials Science*, 6: 633-640.
- OHCHR (2007). "Legislative History of the Convention on the rights of the child", Volume I. New York & Geneva, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/LegislativeHistorycrel_en.pdf (Erişim: 22 Mayıs 2021).
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Parkan, C. (1994). Operational Competitiveness Ratings of Production Units. *Managerial and Decision Economics*, 15(3): 201-221.
- Parkan, C. & Wu, M.L. (2000). Comparison of Three Modern Multicriteria Decision-Making Tools. *International Journal of Systems Science*, 31(4): 497-517.
- Riggio, E. (2002). Child Friendly Cities: Good Governance in the Best Interests of the Child. *Environmet & Urbanization*, 14 (2): 45-58.
- T.C. 11. Kalkınma Planı (2019-2023). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (Erişim: 10 Ekim 2022).
- Topsümer, F., Babacan, E. & Baytekin, E. P. (2009). Şehir ve Çocuk Dostu Şehir Girişiminin Şehir İmajına Katkısı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35:5-20.
- TÜİK (4 Şubat 2022). Nüfus ve Demografi, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=45500#:~:text> (Erişim: 18 Ağustos 2022).
- TÜİK (20 Nisan 2022). İstatistiklerle Çocuk 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633> (Erişim: 18 Ağustos 2022).
- Uğurlu, Z., & Gülsen, I. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1): 1-24.
- UN (1989). Convention on the Rights of the Child, <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text> (Erişim: 12 Ağustos 2022).

- UN-Habitat II (1996). İstanbul Declaration and Habitat Agenda, <https://www.un.org/en/conferences/habitat/istanbul1996> (Erişim: 14 Eylül 2022).
- UN-Habitat III (2017). New Urban Agenda, United Nations, <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-English.pdf> (Erişim: 22 Ekim 2022).
- UN-Habitat (2022). “About Us”, <https://unhabitat.org/about-us> (Erişim: 15 Eylül 2022).
- UNICEF (2021). Innocenti Research Center, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-framework-eng.pdf> (Erişim: 15 Mayıs 2021).
- UNICEF-UNCHS (1997). *Children’s Rights and Habitat: Working Towards Child-Friendly Cities. Reports of the Expert Seminar* (New York, 1-2 Feb 1996) and the UNICEF Workshop (İstanbul, 5 June 1996). <https://digitallibrary.un.org/record/233327> (Erişim: 14 Eylül 2022).
- UNICEF (2004a). *Building Child Friendly Cities: A Framework for Action*. Florence, Italy, Innocenti Research Center, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-framework-eng.pdf> (Erişim: 15 Mayıs 2022).
- UNICEF (2004b). *Partnership to Create Child-Friendly Cities; Programming for Child Rights with Local Authorities*. Florence, Italy: Innocenti Research Center.
- UNICEF (2009). “Child Friendly Cities Factsheet” (September 2009). <https://www.unicef.de/blob/23350/110a3c40ae4874fd9cc452653821ff58/fact-sheet--child-friendly-cities--data.pdf> (Erişim: 15 Mayıs 2021).
- UNICEF (2018). UNICEF Child Friendly Cities and Communities Handbook (April 2018). <https://s25924.pcdn.co/wp-content/uploads/2018/05/CFCI-handbook-New-Digital-May-2018.pdf> (Erişim: 10 Mayıs 2021).
- UNICEF (2019). Türkiye-UNICEF Ülke İşbirliği Programı 2016-2020 (2019 Yıllık Raporu), <https://www.unicef.org/turkiye/ara%C5%9Ft%C4%B1rma-ve-raporlar> (Erişim: 12 Ekim 2022).
- UNICEF CFCI (2022). “What is a child-friendly city?”, <https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/> (Erişim: 22 Nisan 2022).
- UNICEF CFCI (2022). “Child Friendly Cities”, <http://childfriendlycities.org> (Erişim: 22 Nisan 2022).
- UNICEF CFCI Framework (2021). <https://childfriendlycities.org/cfc-framework/> (Erişim: 10 Mayıs 2021).
- UNICEF Türkiye (2 Mart 2016). “Basın Bülteni: Çocuk Dostu Şehirler: Çocukların Yerel Yönetime Katılımını Teşvik Eden Bir Girişim”, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4> (Erişim: 18 Nisan 2022).
- Ünal, Şeref (2001). *İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Zardari, N. H., Ahmed, K., Shirazi, S. M., & Yusop, Z. B. (2015). *Weighting Methods and Their Effects on Multi-Criteria Decision Making Model Outcomes in Water Resources Management*. Springer.